

Derrigorrezko eskolaldirako euskal curriculumuma eta testuliburuak

XABIER GARAGORRI

Derrigorrezko Eskolaldirako Euskal Curriculumaren Zuzendaritza teknikoko eta Diseinu taldeko kidea

Artikulu hau, Euskal Curriculumaren egitasmoaren oraingo fase programatikoa burutzen denean, aplikazio fasean indarrean jartzeko zer-nolako ikasmaterialak eta testuliburuak beharko diren irudikatzeko saio bat da. Saiakera honetan testuliburuek izan behar dituzten ezaugarriak buruz asmatu dezaket gehiago ala gutxiago, baina ez dago zalantzarik testulibururik gabe egitasmo hori ezinezkoa izango dela indarrean jartzea. Bestetik, testuliburu horien egileek, pedagogia eta didaktika gaietan adituak izateaz gainera, euskaraz idazten ondo jakin eta lekuan lekuko eta Euskal Herriko kulturaren ezaugarriak ondo ezagutu beharko dituzte. Testuliburuak Euskal Curriculumean oinarritzen badira, Euskal Herrian bertan sortuak eta Euskal Herriko ikasleentzat egitea da bidezkoena. Testuliburuaren egileak bertakoak izatea giza-baliabideetan garrantzi handiko inbertsioa egitea da, izan ere egile horiek lan horretan asko ikasten dute eta horrek berarekin dakar erabiltzaileen prestakuntza lana. Alde horretatik, zentzuzkoa dirudi, beste euskal kultur eragile estrategikoekin gertatzen den antzera, bertako argitaletxeak izatea testuliburu horiek plazaratuko dituztenak. Hortik au-

rrera, ez dut iritzirik ematen testuliburuek doakoak ala ordainduak izan behar duten, finantziario sistema zeinek izan behar duen eta eredu bakoitzaren mesedeak eta kalteak zein diren esateko. Hautatzen den formulak Euskal Herrian kokatuta dauden argitaletxeak desagertzea edo ahultzea ekartzen badu, euskal kultur industrien eragile estrategiko baten kalterako litzateke.

Derrigorrezko eskolaldirako euskal curriculumaren ezaugarri batzuk

Euskal Curriculumaren egitasmoa abian da. *Euskal Curriculum. Kultur ibilbidea. Adituena ekarpena* liburuan (2004), bizitza guztirako hezkuntzaren ikuspegitik kultur ibilbidearen proposamen ireki bat egin zen. Une hauetan «Derrigorrezko Eskolaldirako Euskal Curriculum» dokumentua aurkeztu da (2006ko urtarrila) eta eskoletan horren balorazioa eta hobekuntza proposamenak egiten ari dira. Datorren ikas-turtetik aurrera, «Derrigorrezko Eskolaldirako Euskal Curriculum Oinarrizkoa eta Komuna» aurkeztu, baloratu eta deliberamendu prozesuak burutu ondoren, hala nahi duten Euskal Herriko eskolek indarrean jartzeko eta ebaluatzeko konpromisoa hartuko dute (2007ko udaberria?). Derrigorrezko eskolaldirako bi proposamen egiten dira: a) Euskal Curriculum osoaren proposamen irekia egiten da, hala nahi duten eskolek eta beste hezkuntza erakundeek (administrazioek...) proposamen horretaz nahi duten moduan baliatzeko; b) Euskal Curriculum oinarrizkoaren eta komunaren proposamena, hala nahi duten eskolek konpromisoa hartzeko oinarrizkoa eta komuna dena indarrean jartzeko eta ebaluatzeko. Lan horien bidez galdera hauek erantzuten saiatzen gara:

- Zer da Euskal Herrian bizi den pertsona kultu batek Euskal Herriaz eta munduaz ezagutu behar duena, egiten jakin behar duena eta bereganatu beharko lituzkeen balioak eta jarrerak? (Bizitza guztirako kultur ibilbidea).

- Zein dira, Derrigorrezko Bigarren Hezkuntza bukatzean, Euskal Herriko eskoletan ikasten ari den hamasei urteko gazte batek euskal kulturari eta kultura unibertsalari buruz gutxienez ezagutu behar dituen gertaera eta kontzeptuak, lortu behar dituen trebetasunak eta egiten jakin behar dituen prozedurak, eta beraganatu behar dituen balioak eta jarrerak? (Derrigorrezko eskolaldirako proposamen irekia).
- Zer daukagu eta batez ere zer eduki nahi dugu elkarrekin Euskal Herrian bizi garenok? (Euskal curriculum oinarrikoa eta komuna, borondatezkoa da, baina hala nahi duten eskolek behin erabakia hartuta, curriculum hori aplikatzeko eta ebaluatzeko konpromisoa hartuko dute).

Derrigorrezko Eskolaldirako Euskal Curriculumaren ekarpenak

Euskal Herri osoko eta hezkuntza sare desberdinetako gehiengo zabala ordezkatzan duten gizarte zibileko eragileek parte hartzen dute egitasmo honetan. Aberasgarria da, eta nire ustez eredugarria, Euskal Herriko gizarte zibileko erakundeak eta Euskal Autonomia Erkidegoko Hezkuntza Saila elkarlanean aritzea. Egitasmo honen ekarpenen inguruan irakurketa asko egin daitezke, baina proposamenaren mamian sartu gabe, lanaren nolakatasunaren aldetik, ekarpen hauek azpimarratuko nituzke:

- Lehen aldia da curriculumaren planteamendua gure kabuz egiten duguna. Orain arteko gure curriculuma Espainia-koa eta Frantziakoa izan da, edo, gehienez, Espainiako curriculumean oinarrituz, gehigarri moduan egindako egokitzapena.
- Lehen aldia da, bi Estaturen eta hiru Administrazioen eraginpean bizi arren, Erregio edo Gutxiengoaren Hizkuntzen Europako Kartan adierazitakoaren ildotik (14. artikulua), mugaz gaindiko curriculum planteamendua egiten dela, derrigorrezko eskolaldirako guztiontzako oinarrikoa eta komuna izango dena proposatuz.

- Euskal Curriculumaren proposamena Euskal Herriko edo Euskararen Herriko lurraldeetako hezkuntza eragileek elkarlanean egindako ekimenetik sortu da. Hezkuntza eragile horiek hezkuntzaren esparruko sektorearen gehiengo zabala ordezkatzeko dute.
- Euskal Curriculumaren proposamena prestatzeko talde teknikoan, Euskal Herri osoko lurraldeetakoek eta hezkuntza sektore guztietakoek parte hartu dute.
- Gizartetik sortu den ekimen hau Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailarekin hitzartuta eta hark diruz lagunduta egin da.
- Euskal Herri osorako egiten den eskaintza hau oinarritzat hartzen du Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza, Ikerketa eta Unibertsitate Sailak bere esparruan berari dagokion curriculum ofiziala arautzeko.

Derrigorrezko Eskolaldirako Euskal Curriculumaren diseinua

Lanaren mamia, lehen esan duguna gogoratu, derrigorrezko eskolaldia bukatzen duten gazteak Euskal Herrian eta Munduan bizitzeko prestatuta egon daitezten eta bizitza osorako hezkuntzarako oinarri sendoak lor ditzaten, horretarako egin behar duten curriculum edo kultur ibilbidea hautatzea eta eskaintzea da. Bizitzarako prestatzea ikas arlo batzuetako ezagutzaz jabetzea baino gehiago da. Alde horretatik, Euskal Curriculumaren kezka European eta mundu zaballean derrigorrezko hezkuntzari buruz dagoen kezkaren antzekoa da: zein dira eta nola lortu daitezke bizitzarako beharrezkoak diren konpetentziak? Galdera horri erantzuna ematen saiatzen ari dira hainbat herrialdetan, baina gaia nahiko berria da eta ez dago eskarmentu nahikorik bizitzarako konpetentziak eta betiko ikas arloak ondo uztartzeko. Argi dago curriculumaren ohiko formulazioak, kontzeptuzko ezagutzetan oinarritutakoak, ibilbide luzea duela eta formulazio errazagoa duela, baina diziplinei buruzko ezagutzak

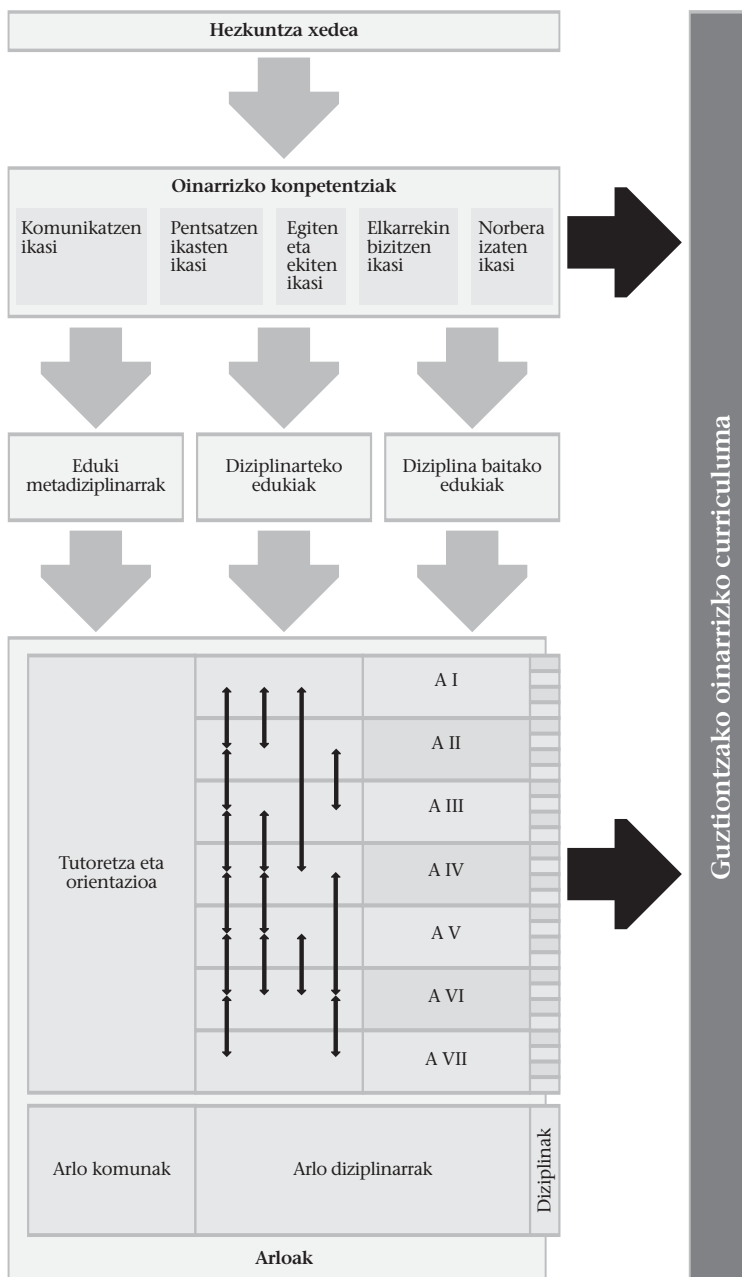
barneratzeko bakarrik balio du, ez bizitzarako prestatzeko. Euskal Curriculumaren egitasmoan, hezkuntza konpetentzia orokorrak eta diziplina arloak uztartzeko bidetik saiakera bat egiten da. Saiakera horren emaitza da proposatzen dugun curriculumaren diseinua (ikus irudia hurrengo orrian).

Euskal Curriculumaren planteamenduaren arabera, arloak garrantzitsuak dira, baina ez berez, baizik eta hezkuntza konpetentzia orokorrak eta hezkuntzaren xedeak lortzeko balio duten heinean. Arlo bakoitzeko irakasleen funtzioa, arloaren bidez ikasleek hezkuntza konpetentzia orokorrak lor ditzaten laguntzea da. Planteamendu horren arabera, irakasle guztiak hezitzaileak dira, eta haien funtzio nagusia ikasleak bizitzaren eremu guztietan modu egokian jarduteko prestatzea da. Irakasleen funtzioa ez da «haien» diziplina irakastea bakarrik, baizik eta baita ere, gainerako irakasleekin batera, pentsatzen eta ikasten irakastea, komunikatzen irakastea, elkarrekin bizitzen irakastea, izaten irakastea, eta egiten eta ekiten irakastea. Horrek irakaskuntza-ikaskuntza prozesuari buruzko eta eskolaren barne antolaketari buruzko ikuspegi aldaketa sakona dakar.

Euskal Curriculum espezifikoa

Arestian aipatutako aldaketa hori garrantzi handikoa da, baina ez da Euskal Curriculumaren erronka soilik, edonongo curriculumean erantzun beharrekoa baizik, beraz gurean ere bai. Euskal Curriculumak baditu ordea berari bakarrik erantzutea dagozkion beste era bateko erronkak. Espainiako eta Frantziako curriculum ofizialek ez dituzte jasoko Euskal Herriko berriazko kultur ezaugarriak, hau da, gizabanakoen eta bereziki giza taldeen beharrak erantzuteko bertan sortu edo sustraitu diren kultur adierazpenak. Horien artean aipa ditzakegu, adibidez, Euskara eta Euskal Literatura; Matematikako zenbakikuntza sistemaren eta neurri sistemaren ezaugarri espezifikoa; Euskal Herrian garatutako Teknologia-ren bilakaeraren ezaugarriak; Euskal Musika eta Dantza;

Euskal curriculumaren diseinua

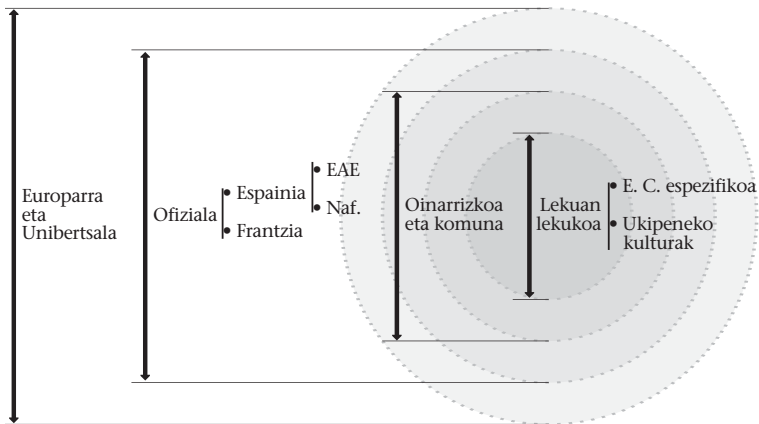
Euskal Herrian garatu den artearen, artisautzaren eta arkiteturaren adierazpenak; Euskal Herrian garatu diren joko, jolas eta kirolak; Euskal Herriko Geografia, Demografia, Historiaurrea eta Historia, Zuzenbidea, Ekonomia, erakundetze ereduak eta funtzionamendu politikoak; Mitologia, Erlijioak, Herri egutegia eta jaiak; Elikadura, Gastronomia eta Osasunaren ezaugarri espezifikoak; Geologia, Meteorologia, Botanika, Zoologia eta Ekologiaren adierazpen espezifikoak...

Artikulu honen hasieran esan bezala, Derrigorrezko Eskolaldirako Euskal Curriculumaren egitasmoan bi ekoizpen aurreikusten dira: a) Derrigorrezko Eskolaldirako Euskal Curriculum osoaren proposamen irekia; b) Derrigorrezko Eskolaldirako Euskal Curriculum oinarrizkoa eta komuna. Lehen ekoizpenaren ekarpen nagusia curriculumaren egitura edo moldea bera da, hau da, hezkuntza-xedeen, hezkuntza-konpetentzia orokorren eta ikas arloen arteko loturaren ikuspegia. Bigarren ekoizpena da egitasmo osoaren azken helburua, hau da, bizitzarako oinarrizkotzat edo ezinbestekotzat hartzen ditugunak eta hizkuntza eta kultura bereko komunitate-kide modura partekatzen ditugun elementu komunak adostea eta adostutakoa indarrean jartzea eta ebaluatzea. Azken batean, Euskal Curriculumaren bidez erantzun nahi dugun galdera hau da: nahiz eta bi estatutan eta hiru administraziotan bizi, zer daukagu eta, batez ere, zer eduki nahi dugu elkarrekin Euskal Herrian bizi garenok?

Guztionezko oinarrizkoa eta komuna eta lekuan lekuko berezitasunak

Galdera horri erantzuteko egingo dugun curriculum oinarrizko eta komunaren proposamena Euskal Curriculumaren zati bat izango da. Euskal Curriculum osoa, jarraian datorren irudian agertzen den modura, harremanetan eta osmosian dauden dimentsio desberdinez osatzen da: lekuan lekukoa, oinarrizkoa eta komuna, lurralde bakoitzeko cu-

Curriculum oficialiala, europarra eta unibertiala. Lanaren ikur modura erabiltzen dugun kiribil bikoitzaren sinboloa eta «herritik mundura eta mundutik herrira» esaldiaren esanahia aplikatzen badugu, Euskal Curriculumua eraikitzeo lehen pausoa, hurbilenetik hasita —hau da, «herritik mundura»—, lekuan lekuko kultur ezaugarri espezifikooak hautatzea litzateke. Jarraian, Euskal Herri osoan partekatzeo adosten dugun oinarrizkoa eta komuna. Espainian (eta horren barruan Euskal Autonomia Erkidegoan eta Nafarroan) eta Frantzian (Iparraldean) derrigorrezkoak diren curriculum ofizialak ere uztartu beharko dira. Eta ibilbidearen alde bat osatzeko Europako eta Munduko erreferentziak jaso beharko dira. Baina curriculumaren ibilbidea ez da norabide bakarrekooa (herritik mundura), joan-etorrikooa baizik (mundutik herrira). Egungo mundializazioaren eraginez «mundutik herrira» datorren informazioaren uholdea askoz ere ugariagoa da «herritik mundura» doana baino. Euskal Curriculumaren esparruak eta dimentsioak bereiztea prozesuaren logika ulertzeko lagungarria izan daiteke, baina errealtatean gauzak askoz ere dinamikoagoak eta sistemikoagoak dira. Esparruak bereiz daitezke, baina ez geruza bakartu modura, elkar trukatzu eraginean bizi diren indar modura baizik. Lekuan lekuko eguneroko bizitzan, adibidez, eragin guztiak batera jasotzen ditugu.

Laburtuz, Euskal Curriculumuma ez da izango uniformea, desberdina baizik, lekuan lekuko baldintzen eta kultur ezau-garrien arabera, eta lurralde bakoitzeko egoera administrati-boaren arabera (EAE, Nafarroa, Iparraldea). Hala ere, euskal curriculumuma sustrai eta enbor bakarrekoa izango da. Curri-culumaren sustraiak edo oinarriak hezkuntzaren xedeak, hezkuntzaren konpetentzia orokorrak eta eduki metadizi-plinarrak dira, eta horiek kasu guztietan berdinak izango dira. Bestetik, guztion artean adosten dugun oinarrizkoa eta komuna ere berdina izango da guztiontzat.

Ikasmaterialen eta bereziki testuliburu- garrantzia

Jo dezagun Derrigorrezko Eskolaldirako Euskal Curri-culumaren proposamena teknikoki lan ona dela, balorazio ona jasotzen duela, egiten zaizkion hobetzeko proposamenak txertatzen direla, irakasleen, gurasoen eta ikasleen aldetik atxikimendua sortzen duela. Hori dena lortzea asko litza-teke, eta lanean hasteko abiapuntu sendoa, baina indarrean jartzeko beste baldintza batzuk ere beharko dira. Baldintza horien artean berebiziko garrantzia izango dute irakasleen prestakuntzarako eta ikasmaterialgintzarako hautatzen diren bideak. Bi bide horiek ez doaz bakoitza bere aldetik, batera baizik.

Ikasmaterialak eta testuliburuak

Ikasmaterialaz ari garenean, uler daiteke kontzeptu hori oso zentzu zabalean, hau da, irakasteko asmoz egin ez arren, irakaskuntzan erabiltzen diren objektuak. Objektu horietaz irakaskuntza egoeretan baliatzen gara, nahiz eta berez horretarako sortuak izan ez. Finean, adiera honetan, tresna eta baliabide guztiak, une eta baldintza jakinetan, izan daitezke irakaskuntza-ikaskuntza prozesua laguntzeko

ikasmaterialak. Ikasmateriala ulertzeko era hori zabalegia da eta ez da operatiboa. Hemen, ikasmaterialaren kontzeptua era zehatzagoan ulertzen dugu: hau da, irakaskuntza-ikas-kuntza prozesua laguntzeko asmoz eta horretarako espreski sortutako baliabideak eta tresnak. Multzo honetan sar daitezke irakaskuntza-ikaskuntza prozesua gela barruan laguntzeko asmoz plazaratzen diren eta irakasleen eta ikasleen eskuetan jartzen diren euskarri desberdinetako ikasmaterialak: curriculum ofizialak, testuliburuak, lan-koadernoak, gidaliburuak, erreferentziazko liburuak (entziklopedia, hiztegi, atlas, kontsulta liburu...), ikus-entzunezkoak (kaseteak, bideoak...), euskarri informatikokoak (disketeak, CD-Rom), interneten irakaskuntza-ikaskuntza prozesuak laguntzeko aurki daitezkeen informazioak... Testuliburuak, adiera honetan, ikasmaterial-mota bat da. Ikasmaterialen ezaugarria irakaskuntza-ikaskuntza prozesuak bideratzeko asmoz sortutako materiala izatea da; testuliburuak ezaugarria, aldiz, curriculum bati erantzuteko asmoz sortutako ikasmateriala izatea. Testuliburuak euskarria izan daiteke liburu inprimatua, ikus-entzunezkoa edo software bidez argitaratua edo produzitua.

Ikasmaterialen eta testuliburuak garrantzia

Ikasmaterialek irakaskuntza-ikaskuntza prozesuak bideratzeko duten garrantzia aho batez onartzen da, eta testuliburuak garrantziaz iritzi teoriko guztiak bat etorri ez arren, praxia egoskorra da. Era eta maila ezberdinetako ikastetxe eta geletatik pasatzea nahikoa da testuliburuak duten garrantziaz jabetzeko. Testuliburuak garrantzitsuak dira asko erabiltzen direlako (arrazoi kuantitatiboa) eta irakaskuntza-ikaskuntza prozesuan eragin handia dutelako (arrazoi kualitatiboa).

M. W. Apple-k (1984: 46), Estatu Batuetako eskolei dago-kienez, lehen eta bigarren hezkuntzako ikasleek gelan pasatzen duten denboraren %75 eta eskolaz kanpoko etxeko lanak egiten pasatzen duten denboraren %90 testuliburuak

laguntzaz egiten dutela esaten du. Antzeko ondorioak ateratzen ditu Ingvar Sigurgeirsson-ek Norvegiako eskoletan testuliburuak erabilpenari buruz egindako ikerketa batean oinarrituz (Johnsen, 1996: 140): hau da, denboraren %60 inguru ikasmaterialetan oinarrituz irakasten da, Ingelesa irakasteko denboraren %96 ikasmaterialetan laguntzaz egiten da, eta Matematika eta Gizarte Zientzietan denboraren %75. INCIEk (1976), Gimeno eta Fernándezek (1980) eta Salinasek (1987) egindako ikerketetan ondorio berak ateratzen dituzte, garai historiko ezberdinetan jasotako datuetan oinarrituz. Euskal Herrian ez da egin horrelako ikerketarik, baina hemen ere ebidentzia bat da Lehen eta Bigarren Hezkuntzako irakasleek denbora gehienez testuliburuak oinarrituz irakasten dutela.

Testuliburuak asko erabiltzen dira irakasleentzat baliagarriak direlako. Testuliburuak bete ditzaketen funtzioen artean (Parcerisa, 1996: 31-33) ondorengoak jasotzen ditugu:

- *Funtzio berritzailea*: testuliburuak bidez irakaskuntzako berrikuntzak bidera daitezke.
- *Funtzio motibagarria*: testuliburuak bidez ikasleentzako motibazioa susper daiteke.
- *Errealitatea ekoizteko funtzioa*: testuliburuak errealitatea ordezkatzeko, interpretatzeko eta ekoizteko balioko dezakete.
- *Irakaskuntzako helburuak eta edukiak kontrolatzeko funtzioa*: azken batean, irakaskuntzako helburuak eta edukiak kontrolatzeko, curriculum ofiziala erabakitzen duten Dekretuak baino eraginkorragoak baitira testuliburuak.
- *Gelan egiten den lanerako metodologia gidatzeko funtzioa*: testuliburuak lanerako norabideak, erabil daitezkeen materialak, denboraren banaketa, ikasleentzako komunikazioa, harremana, talde dinamika, etab. bidera ditzakete.
- *Ikasleentzako ikaskuntza prozesua gidatzeko funtzioa*: testuliburuak, edukiak jasotzeaz gain, ikasleentzako ikasteko eta ikasten ikasteko egin behar dituzten jarduerak eta adimenaren operazioak bidera ditzakete.

- *Hezitzaile funtzioa*: testuliburuek heziketa eta balio jakinak landu ditzakete.

- *Garai bakoitzeko irakaskuntza-ikaskuntza aukeren lekuko izatearen funtzioa*: garai bakoitzeko testuliburuak garai horretako aukera politikoen, ideologikoen eta pedagogikoen isla eta lekukoak dira.

Testuliburuen funtzioei buruz beste gauza asko esan daitezke. Autore batzuek, adibidez, haiek betetzen duten funtzio politikoa, ideologikoa eta ekonomikoa azpimarratzen dute. Funtzio horiek eta beste batzuk ere betetzen dituztela ukatu gabe, gure aldetik, guztien artetik, irakasleen eta ikasleen eskuetan jartzen diren *tresna*, *baliabide*, *artekari* izatearen funtzioa azpimarratzen dugu. Funtzio hori azpimarratuz, ikaslea eta irakaslea irakaskuntza-ikaskuntza prozesuko protagonistak direla eta testuliburuen funtzioa horiei laguntzea eta horien zerbitzuan egotea dela adierazi nahi dugu. Hauxe adierazi nahi dugu, beste era batera esanda: testuliburuek ez dutela inoiz ere irakaslearen zereginaren lehentasuna ordezkatu behar. Irakasleak gai izan behar du bere eskuetan dagoen ikasmaterialak bete dezakeen funtzioa jakiteko eta funtzio horiek derrigorrezkoa den curriculumarekin eta bere ikastetxeko Hezkuntza Proiektuarekin zenbateraino uztargarriak diren erantzuteko.

Testuliburuei buruzko kritikak

Testuliburuen garrantziaz jabetzeko arrazoi kuantitatiboak eta kualitatiboak erabili ditugu. Arazoa ez da hainbeste testuliburuak erabiliak diren ala ez eztabaidatzea, hori ebidentea baita, baizik eta irakaskuntza-ikaskuntza prozesuak bideratzeko mesedegarriak ala kaltegarriak diren jakitea. Testuliburuei buruz egindako kritikak era honetan laburbildu ditu Zabalak (1995: 180-181):

- Ikuspegi bakarreko edukiak transmititzen dituzte.
- Kulturaren ikuspegi estereotipatua aukeratzen dute.
- Merkatuaren interesen baitan jokatzen dute.

- Ideologia eta kultura nagusiaren menpean daude.
- Sexismo, arrazakeria, zentralismo eta elitismoaren bir-sortzaile dira.
- Ikasleen jarrera pasiboa eragiten dute.
- Ikasleen jarrera kritikoa eragozten dute.
- Planteamendu globalizataileak eta diziplinartekoak eragozten dituzte.
- Berrikuntza eragozten dute.
- Ikasleen ikasketa moduak eta erritmoak ez dira errespetatzen.
- Uniformetasuna eragiten dute.
- Adimena eragiteko estrategia ahulak eta mekanikoak erabiltzen dituzte.
- Irakasleen desprofesionalizazioa eragiten dute.

Saiatzen bagara goiko kritika horiek testulibururik gabeko irakaskuntza batean aplikatzen, kritika berdinak egin daitezke. Errealitatea ezin da horrela sinplifikatu: «testuliburuak bai, beraz, desastrea; testuliburuak ez, beraz, onura». Nire ustez, ñabardurarik gabeko baieztapen borobil horiek beraientzat kritikagarriak diren akats berean erortzen dira: ikuspegi bakarra, estereotipatua, ideologikoa, akritikoa...

a) Testuliburuak, beste edozein ikasmaterial eta irakaslea bera bezala, hezkuntza sistema, ekonomi sistema eta joko politikoaren barruan kokatzen da. Testuliburuak buruz egindako kritika gehienak berdin egokitzen zaizkie beste edonolako ikasmateriali eta irakasleri ere. Testuliburuak ordez, liburu monografikoak, aldizkariak, egunkariak, telebista, etab. erabiltzen dituzten irakasleek, testuliburuak bezain kutsatuak dauden baliabideak erabiltzen dituzte. Eta irakasle horiek, testuliburuak erabiltzen dituztenak bezala, hezkuntza-ekonomia-politika sistema jakin baten eraginpean bizi dira.

b) Testuliburuak joko horretan sartuta izan daitezke ho-beak ala okerragoak. Egia da testulibururik onenak ez dela miraririk egiten irakasle txar baten eskuetan, baina ziur asko irakasle horrentzat testuliburu hori eskuetan edukitzea mesedegarriagoa izango da esku hutsik egotea baino.

c) Testuliburuek, lehen esan bezala, ikasleen eta batez ere irakasleen eskuetan jartzen diren tresna, baliabide, artekari funtzioa bete behar dute. Irakasleari laguntzeko daude eta ez ordezkatzeko. Alde horretatik, ez litzateke seinale ona izango irakasle batek testuliburua tresna bakar bezala erabiltzea. Testuliburuarekin bakarrik zaila izango da ikastetxearen berezitasunari eta ikasleen aniztasunari egoki erantzutea. Alde horretatik, beharrezkoa litzateke testuliburuaren egokitzapena egitea eta testuliburuaz aparte beste eratako ikasmaterialak ere erabiltzea.

d) Testuliburuak (gidaliburuak eta lan-koadernoak) dira irakasleak bere lanerako eskura ditzakeen baliabide sistematzatu bakarrak. Sarritan irakaskuntzan esperientzia eta eskarmentu handiko jendeak egindakoak dira eta lanabes probetxugarriak izan daitezke erabiltzen jakinez gero.

e) Testuliburuaren diseinu eta edukiek ez dute derrigorrez itxiak izan behar. Ezagutzen ditugu, adibidez, ikastetxeek eta irakasleek aukera egin dezaten, erabilpen anitza izan dezaketen testuliburu irekiak. Edota, Ikastetxearen Curriculum Proiektua ikastetxeekin batera egin ondoren, horretan oinarrituz, elkarlanean egin diren testuliburuak ere.

f) Testuliburuak irakaskuntza kontrolatzen du horrela nahi badu irakasleak. Kasu batzuetan, irakasleak bere planifikazioa eta irakaskuntza prozesua bete-betean testuliburua jarraituz egiten du; beste batzuetan, berriz, irakasleak bere planifikazioa egiten du eta hori betetzeko beharrezkoak diren testuliburuak aukeratzen ditu. Lehenengo kasuan, irakaslea testuliburuaren jarraipen itsura makurtzen da; bigarrenean, bere mesedetan erabiltzen du.

Testuliburuak eta euskarazko irakaskuntza

Testuliburuaren garrantzia azaltzeko erabili ditugun argudioak baliagarriak dira egoera eta leku guztietan; beraz, baita gure egoeran ere, baina gure egoeran garrantzia areagotu egiten da.

Testuliburuak euskararen arautze prozesuaren eragile

Kontuan hartuz euskara hizkuntzaren arautze prozesua eta irakasleen euskara arautuaren ezaupide eta erabilpen-maila, testuliburuak euskararen normalkuntza bidean tresna eta erreferentzia beharrezkoak suertatzen dira. Gogoratu bestela euskarazko testulibururik ez zegoenean horien ordeztelaniazkoak erabiltzen zirela eta gaur egun ere beste hainbeste gertatzen dela. Ildo honetatik doa Euskararen Aholku Batzordearen iritzia (1992):

Ikasmaterialik gabeko irakaskuntza pentsaezina litzateke; birtarteko horiek gabe nekez irakatsi dezake irakasleak [...]. Garrantzi hori areagotu egiten da gure hizkuntzaren normaltze prozesu honetan, zeren, orain arte gertatu den bezala, ikasmaterialak izango baitira —hein handi batetan— normaltze horri, irakaskuntza alorrean, itxura emango dioten erreferentziak.

Erriondok eta Isasik 1995-96 ikasturtean egindako ikerketa batean (1998: 60-67), EAEko eta Nafarroako Lehen Hezkuntzako 3., 4., 5. eta 6. mailetakako A, B eta D ereduko eskola publiko, pribatu eta ikastoletan testuliburuak erabiltzen diren ala ez aztertu zuten. Ikerketa horren sintesi moduan esan daiteke, irakaskuntza zenbat eta euskaldunagoa (D eredua) eta ikastetxea zenbat eta *publikoagoa* izan, testuliburuak ez erabiltzeko joera areagotu egiten dela. Testuliburuak ez erabiltzearen aldeko joera D eta B ereduetako ikastetxe publiko, publikatutako ikastola eta ikastoletan ematen da; ez oster, A ereduko inongo saretan, ez publiko ez pribatuetan ere.

Datu horiek era desberdinetan interpreta daitezke. Adibidez, testuliburuak ez erabiltzea izan daiteke arrazoi pedagogiko berritzailetan oinarritutako erabakia; eta ikastetxe horietan, argitaletxeek plazaratzen dituzten testuliburuak erabili ordezt, beraien Hezkuntza Proiektuaren arabera sortitzakete ikasmaterial propioak. Hipotesi hori bermatuko litzateke baldin eta joera hori hizkuntza eredu guztietan (A, B, D ereduetan) eta arlo guztietan gertatuko balitz. Baina

zergatik gertatzen da testuliburuak ez erabiltzeko joera D eta B ereduetan eta ez A ereduan? Zergatik erabiltzen da testuliburu gutxiago Euskara eta Ingurune arloetan eta gehiago Matematika arloan? Ikerketa hori egin duten egileen ustez, arrazoi pedagogiko berritzaileek baino akulturazioaren hipotesiak indar gehiago izango luke. Hau da, irakaskuntza euskaldunean eta euskara hizkuntzaren presentzia sendoa duten Euskara eta Ingurunea bezalako arloetan testuliburuak ez erabiltzea hizkuntza normalizazioaren aurkako erabakia izango litzateke. Izan ere, testuliburuak erabiltzen ez dituzten irakasleek ez dute hizkuntza aldetik beste alternatiba hobeagorik.

Bertako/kanpoko argitaletxeak eta Euskal Herriari buruzko ikuspegia

Muruak (1996) Euskal Herrian eta kanpoan bere egoitza duten argitaletxeetan Lehen Hezkuntzarako plazaratzen zizuten testuliburuak aztertu zituen eta oso argi ikusten da Euskal Herriko eta Espainiako enpresek lurraldeari, hizkuntza eta kulturari, historiari eta gizarte-antolamenduari ematen dioten trataera oso desberdina dela. Kanpoko enpresen ikuspegiz Euskal Herria Euskal Autonomia Erkidegora mugatzen da.

Bilbaok (2003), Ezkurdiak (2004) eta Perez Urrazak (2004) egindako ikerketa lanetan ere antzeko ondorioak ateratzen dituzte. Euskal Herriko ingurune sozial eta kulturalaren presentzia handiagoa da Euskal Herrian sortzen diren testuliburuetan Euskal Herriatik kanpo ekoizten direnetan baino. Bestetik, tokiari dagokionez, Euskal Herrian euskaraz argitaratzen diren testuliburuak ehuneko gero eta murriztagoa da. Adibidez, XX. mendearen amaieran, Madrilen argitaratzen dira euskarazko testuliburu gehienak.

Parisko edo Madrilgo argitaletxeen esku uzten bada testuliburuaren argitalpena, nekez garatu ahal izango da Euskal Curriculum.

Testuliburuak eta giza-baliabideen kapitalizazioa (I+G)

Testuliburuak, arestian ikusi denez, funtzio ugari betetzen dituzte: funtzio berritzailea, motibatzailea, hezitzailea, kontrolatzailea, politikoa, ideologikoa, ekonomikoa... Funtzio horien artean bada balio erantsi modura izugarritzko garrantzia duena: testuliburuak egiten dituzten egileen formazioa eta zeharka egile horien bidez testuliburuaren erabiltzaileen formazioa.

Testuliburuak sortzea prozesu konplexua eta aberatsa da. Irakaskuntza-ikaskuntza jarduera bat prestatzeko erabaki asko hartu behar dira, eta erabaki bakoitzak koherentea izan behar du beste guztiekin. Jarduera bakoitzean, eta zer esanik ez Unitate Didaktiko bat edo etapa osorako testuliburuak diseinatzen direnean, hezkuntzaren arazo teoriko eta praktikoa guztiak islatzen dira. Erabaki praktikoa hartzeko informazio teorikoa oinarrituz, buruari buelta asko eman behar zaizkio. Irakasle bat ondo formatzeko ez dago, nire ustez, testuliburuak egiten jartzea bezalakorik. Bestetik, egile horrekin egiten den inbertsio oso biderkatzailea suertatzen da, egile hori testuliburu horien erabiltzaileen prestakuntzaz arduratzen bada.

Testuliburuak funtzio ekonomikoa betetzen dute eta bidezkoa da doakoa ala ez doakoa izan behar duen eztabaidatzea, mailegutza sistema ala zuzeneko laguntzak erabili behar diren... Baina funtzio ekonomikoa hori beste funtzioekin batera aztertu behar da. Izugarria litzateke horrelako erabaki ekonomikoa baten eraginez euskal irakaskuntzaren eragile sendoenetarikoa galtzea.

Ondorioak

Artikulu honen hasieran, Derrigorrezko Eskolaldirako Euskal Curriculumak aplikazio fasean indarrean jartzeko zer-nolako ikasmaterialak eta testuliburuak beharko lirate-

keen irudikatzeko saio bat dela aurreratzen nuen. Testuliburu horiek bete behar dituzten funtzioak, funtsean beste edonongo testuliburuk bete behar dituenen antzekoak dira; baina aitortu beharra dago ez dela batere ohikoa curriculum bat hezkuntzako gizarte eragileen ekimenez egitea, eta are gutxiago politikoki bi estatu eta hiru administrazioetan antolatuta dagoen herri batentzat. Esperientzia berria litzateke eta, irudimenaz aparte, borondatea, ahalmena eta baliabideak beharko dira adosten dugun curriculumari egokitzen zaizkion testuliburuak eta ikasmaterialak sortzeko eta plazaratzeko.

Argi dago Euskal Curriculumaren egitasmoa indarrean jartzeko testuliburuak izango direla giltzarria. Argi dago Euskal Curriculum oinarrizkoa eta komuna Euskal Herri osorako adosten bada, orain arte ezagutu dugun testuliburugintzaren ikuspegian aldaketa sakonak eragingo dituela. Baina gai horretaz sakon eta patxadaz pentsatu behar da. Hemen aurreratzen dudan zirriborroa gehiago da pentsatzen hasteko proposamen bat egiteko baino.

- *Komuna eta irekia*

Curriculumaren oinarria (hezkuntzaren xedeak, hezkuntza konpetentzia orokorrak eta eduki metadiziplinarrak) eta enborra (curriculum oinarrizkoa eta komuna) Euskal Herri osorako berdina izatea aurreikusten da. Horren arabera, egiten diren testuliburuak Euskal Herri osorako balio beharko lukete. Baina, era berean, curriculuma lekuan lekukoa izango den neurrian —hau da, herri edo bailara bakoitzaren kultur ezaugarrien, lurralde bakoitzaren curriculum ofizialaren eta hezkuntza sareen ezaugarrien arabera berezia—, testuliburuak ere ezaugarri bereziak izango lituzkete esparru bakoitzean.

- *Koordinatua eta malgua*

Euskal Herri osorako curriculum oinarrizkoa eta komuna eta lurralde bakoitzeko curriculum ofizialak jasoko dituzten testuliburuak prestatzeko, lurralde bakoitzeko egileez

osatutako talde sendoa beharko litzateke. Talde horrek lekuan lekuko egileei laguntza eman beharko lieke bakoitzaren euskalkien egoera (lexikoan bereziki) eta kultur ezaugarri propioak testuliburuetan txertatu ahal izateko.

Curriculum diseinu bakarrean oinarrituz, Euskal Herri osorako eta leku bakoitzeko behar desberdinei batera erantzuteko, testuliburuaren euskarriak malgutasun handikoa izan beharko luke, hau da, aldaketak erraz sartzeko modukoa eta autonomiaz inprimatzeko modukoa.

- *Ikasmaterial osagarriak*

Irakasle gehienek, batetik, ez dute euskal kultura ezagutzeko aukera handirik izan, eta, bestetik, berariazko euskal kultur ezaugarriei buruz plazaratutako informazio gehiena ez dago era didaktikoan idatzita eta oso sakabanatuta aurkitzen da. Alde horretatik, jakintza sail baten inguruan informazioa eman dezaketen liburu monografikoak plazaratzea beharrezkoa litzateke.

- *Irakasleen prestakuntza*

Testuliburuaren zein ikasmaterial osagarrien sorkuntza eta irakasleen prestakuntza uztartu beharrekoak dira. Ikasmaterialak irakasleen eskuetan jartzen diren tresnak edo lanabesak dira. Tresna horien erabilpenaz informazioa eta formazioa ematen ez bazaio, tresna horiek ez ditu ondo erabiliko eta ikasmaterial horien sorkuntzan egindako ahalegina alferrikakoa izan daiteke.¶

Erreferentziak

- Apple, M. W. (1984): «Economía política de la publicación de libros de texto». *Educación* 275: 43-62.
- Bilbao, A.; Erriondo, L.; Garagorri, X.; Legarreta, P. M. (zuz.) (2006): *Derri gorrezko Eskolaldirako Euskal Curriculumua. Baloratzeko eta hobetzeko proposamena*. Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Saila, Euskal Herriko Ikastolen Konfederazioa, Kristau Eskola, Sortzen-Ikasbatuaz, Zamudio (euskaraz, gaztelaniaz eta frantsesez).
- Bilbao, B. (2003): *Curriculumua eta kultura Euskal Herrian*. Utriusque Vasconiae, Donostia.
- Erriondo, L.; Garagorri, X.; Isasi, X. (1998): *Hezkuntzaren normalkuntza*. Udako Euskal Unibertsitatea, Bilbo.
- Euskararen Aholku Batzordea (1992): *Irakaskuntzaren Erreforma eta ikas-materialgintza*. Eusko Jaurlaraitza, Gasteiz (plazaratu gabea).
- Ezkurdia, G. (2004): *Curriculumua eta Ingurunea Euskal Herrian*. Utriusque Vasconiae, Donostia.
- Garagorri, X. (zuz.) (2004): *Euskal Curriculumua: kultur ibilbidea. Adituen ekarpena*. Euskal Herriko Ikastolen Konfederazioa, Donostia (euskaraz, gaztelaniaz, ingelesez eta frantsesez).
- Johnsen, E. B. (1996): *Los libros de texto en calidoscopio*. Pomares-Corredor, Bartzelona.
- Murua, I. (1996): «Lehen Hezkuntzako ikasmaterialari gainbegiratu». *Jakin* 93-94: 45-96.
- Parcerisa, A. (1996): *Materiales curriculares: cómo elaborarlos, seleccionarlos y usarlos*. Graó, Biblioteca de Aula 105, Bartzelona.
- Perez Urraza, K. (2004): *Curriculumua eta testuliburua Euskal Herrian*. Utriusque Vasconiae, Donostia.
- Zabala, A. (1995): *La práctica educativa. Cómo enseñar*. Graó, Biblioteca de Aula 120, Bartzelona.